

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 9

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

BAHOUDDIN NAQSHBAND HALOLLIK G'OYALARINING INSONPARVARLIK MOHIYATI

Navro'zova Gulchehra Nigmatovna

Buxoro davlat texnika universiteti, professor (PhD).

e-mail: premium.progress@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4381-0189>

Annotatsiya.

Maqolada Naqshbandiya kamolot yo'lini asoslagan Bahouddin Naqshband (1318–1389)ning halollik timsoli ekanligi, halol luqмага rioya qilganligi, halol tushunchasini juda keng ma'noda tushunganligi hamda uning halollik g'oyalarini hozirgi O'zbekistonda targ'ib etish yo'llariga oid tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: halollik, halol luqma, ibodat, halol mehnat, "Dil ba Yoru, dast ba kor", halol inson, mukammal harakat, vujud, ijobiy quvvat, mehnatsevarlik, insonparvarlik.

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ИДЕЙ ЧЕСТНОСТИ БАХАУДДИНА НАКШБАНДА

Наврозова Гульчехра Нигматовна

Бухарский государственный технический университет, профессор (PhD).

Аннотация.

В статье рассматривается Бахауддин Накшбанд (1318–1389), основатель пути духовного совершенствования Накшбандия, как воплощение честности и праведности. Освещаются его приверженность принципу дозволенного пропитания (*halol luqma*), широкое понимание понятия честности, а также представлены рекомендации по популяризации его идей честности в современном Узбекистане.

Ключевые слова: честность, дозволенное пропитание, поклонение, честный труд, «Дил ба Ёру, даст ба кор», честный человек, совершенное действие, бытие, позитивная энергия, трудолюбие, гуманизм.

THE HUMANISTIC ESSENCE OF BHAUDDIN NAQSHBAND'S IDEAS OF HONESTY

Navro'zova Gulchehra Nigmatovna

Bukhara State Technical University, Professor (PhD).

Abstract.

The article examines Bahauddin Naqshband (1318–1389), the founder of the Naqshbandiyya path of spiritual perfection, as a symbol of honesty and integrity. It highlights his adherence to the principle of lawful sustenance (*halol luqma*), his broad understanding of the concept of honesty, and provides recommendations for promoting his ideas of integrity in contemporary Uzbekistan.

Keywords: honesty, lawful sustenance, worship, honest labor, "Dil ba Yoru, dast ba kor," honest person, perfect action, being, positive energy, diligence, humanism.

Kirish. Insonparvarlik g'oyasini amalga oshirishning asoslaridan biri halollikdir. Halollik insonlar o'rtasida mehnatsevarlik va bir-birini qadrlashni shakllantiradigan asosiy tamoyildir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev "halollik vaksinasi" bilan emlash orqali jamiyatimizda halol turmush tarzini barqaror shakllantirish lozimligi masalasini ko'tarib, ziyolilar oldida buni vazifa qilib qo'ydilar. Har bir ziyoli bilishi lozimki, halol turmush tarzini joriy etish uchun xalqimizga "halol" va "harom" tushunchalarini to'g'ri anglashiga yordam berish lozim. Buning uchun bolalarning juda yoshlikdan halolni bilishi va unga amal qilishini tashkil etish kerak bo'ladi. Bu masalaga doir juda ko'p manbalar mavjud. Bular ichida jahonshumul Naqshbandiya ta'limoti va tariqatini asoslagan Bahouddin Naqshband (1318–1389)ning hayot yo'li, purma'no va juda qimmatli bo'lgan hikmatli so'zlarini o'rganish va targ'ib etishning ahamiyati kattadir.

"Halol" arab tilidan olingan so'z bo'lib, ruxsat etilgan, yo'l qo'yilgan, qonuniy, asosli, vijdonga muvofiq ma'nolarni anglatadi [6; 641-b.]. Hadisi sharifda: "Halol — ochiq, oydir", deyilgan. Avvalo, halol deganda ochiq, oydin halolligi ko'rinib turgan suv, sut, meva suvlari kabi ichimliklar, non, meva, poliz ekinlari, Allohning ismi aytib so'yilgan halol hayvonlar go'shti kabi taomlar, ruxsat berilgan kiyimlar va nikohga olingan shaxslar nazarga olinadi. Halollikning asosiy mezoni halol kasb-u kor bilan topish bo'lib hisoblanadi. Halol kasb, halol mehnat, halol yo'l bilan topilgan hadya, ikki taraf roziligi bilan bo'lgan tijorat tufayli qo'lga kiritilgan mulk ham halol bo'ladi. Har bir o'zini Hazrati Inson deb o'ylaydigan odam uchun halol narsani talab qilish, haloldan mol-u mulk topish farzdir. Halol bo'lgan narsani halol qilingan yo'l bilan topib foydalanish kerak. Masalan, non halol bo'lsa-da, ammo uni harom yo'l bilan topsa, u harom hisoblanadi.

MAQOLAGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Bahouddin Naqshband ta'limotida halol tushunchasiga maxsus e'tibor berilgan. Bahouddin Naqshband asoslagan yo'l tasavvufning mo'tadil, hushyorlik yo'li bo'lib, barkamol insonni tarbiyalashga yordam beradi [7; 153–226-b.]. Har bir ziyoli Bahouddin Naqshband hayot yo'lini manbalar asosida bilishi va uning ma'naviy merosi bilan yaqindan tanish

bo'lishi kerak. Istiqloq davrida nashr etilgan Yo'ldosh Eshbek [2], Sadriddin Salim Buxoriy [5] va manbalar to'plamini [3] o'rganish Bahouddin Naqshband hayot yo'lini chuqur bilishga yordam beradi. Ayniqsa, Bahouddin Naqshbandning bilishga oid 20 maslahati [8; 83–115-b.], "Avrod" [4] risolasi va hikmatli so'zlarini o'rganish yoshlarning ma'naviy dunyoqarashining o'sishiga yordam beradi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda manbalar asosida tahlil, analiz va sintez, tarixiylik va mantiqiylik uslubi bilan germevenitk yondashuvga e'tibor berildi. Matndagi so'zlarni tushunish, anglash va tushuntirish uslubi yetakchi bo'ldi. Bahouddin hayot yo'liga oid eng muhim manba bo'lgan Abul Muhsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali tomonidan yozilgan "Maqomoti Xoja Bahouddin Naqshband" kitobining ikkinchi maqsadida Bahouddin Naqshbandning birinchi xalifalari Alouddin Attorning shunday naqli keltirilgan: "Hazrati Eshonning qadamlari sunnatga tobe bo'lishlikda mustahkam edi. Halolga intilish va shubhali narsalardan qochishi, ayniqsa, halol luqmani ta'kidlab gapirardilar. Suhbatlarida doimo quyidagi hadis o'tar edi: "Al-ibadatu asharati ajzoin tis'atu minho talabu-l haloli va juz'un vahidun minho soiru-l ibodoti" — "Ibodot o'n qism, undan to'qqiz qismi halolni qidirish, bir qismi esa boshqa ibodatlardir" [1; 83-b.].

Bahouddin Naqshband aytgan bu hikmatli so'zlarning ma'nosini anglash xalqimizga halol tushunchasini tushuntirishga asos bo'la oladi. Chunki Bahouddin Naqshbandning shogirdlari bilan suhbatlarda yuqoridagi hadisni ko'p takrorlashlari halol tushunchasini juda keng tushunganlaridan dalolat beradi. Bahouddin fikricha, inson o'z hayoti davomida halolni istab, halolni qidirib qilgan barcha amal va mehnatlari halol bo'lib, farz qilingan boshqa ibodatlar ham uning o'ndan bir qismidir. Bahouddin inson farz amallarini qilib, halol topish, halol yeyish yo'lida mehnat qilmasa va boshqalarning topganiga sherik bo'lib, ularga yuk bo'lsa, unday insonlarning amallarini halol hisoblamaganlar. Halol inson, Bahouddin Naqshbandning fikricha, o'zi, o'z oilasi, uning qaramog'ida bo'lgan ota-ona va qarindosh-urug'ini halol mehnati bilan boqishi va shu bilan birga, muhtojlarga ham muruvvat qo'lini cho'zib, ularning og'irini yengil qilishga intilishi lozim. Ibadat qilaman deb, oila ahlini, ota-onasini o'ylamagan inson Bahouddin tomonidan qoralangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bahouddin Naqshband asoslagan Naqshbandiya ta'limotining asosiy shiori: "Dil ba Yoru, dast ba kor" — "Qalb Yor (Alloh) bilan va qo'l ishda". Bu shior insonni mukammal harakatga undaydi. Bu shior asosida inson doimo halol mehnat qilishi, ya'ni unga berilgan vujud imkoniyatlaridan ezigulik yo'lida foydalanishi lozim. "Dast ba kor"lik shunday harakatni taqozo etadiki, u xolis, Alloh rizoligi uchun, rozilik va mamnuniyat bilan qilingan bo'lsin. Bunday mehnat "Dil ba Yor"lik holati natijasida vujudga keladi. Shuning uchun bu tariqat ahli halol mehnat qilib, oila, mahalla, el-yurt va vatanlari uchun foyda keltirganlar va xalqning farovon yashashi uchun imkonlari darajasida mehnat qilganlar. Ziyolilar "Dil ba Yoru, dast ba kor" shiorining mohiyatini angasalar va xalqimizga targ'ib eta olsalar, O'zbekistonimizda moddiy va ma'naviy yuksalish bo'lishiga yordam bera oladilar. Chunki bu shior insonni iymonli bo'lib, halol mehnat qilishga undaydi.

Alouddin Attorning manbada keltirilgan naqlidan ma'lum bo'ladiki, Bahouddin Naqshbandning o'zlari har yili bir oz arpa va mosh ekkalar va o'zlari ishlov berganlar. Ho'kizlari bo'lgan va ularga o'zlari qaraganlar. Bu ulug' zotning taomlari o'z ziroatlaridan hosil bo'lgan. U kishining sharif suhbatlariga kelgan ulamolar va akobirlar ovqatlarini tabarrukona deb yer edilar.

Bahouddinga kasbu korlariga asosan Naqshband nomi berilgan. Manbada yozilishicha, Bahouddin Naqshband shunday degan ekanlar: "Men va otam kimxobboflik kasbi bilan mashg'ul edik" [1:36]. Demak, Bahouddin Naqshband otalari bilan birga o'sha davrda Buxorodan chiqadigan va chet ellarda ham mashhur bo'lgan eng sara mato — kimxobga naqsh bog'lash hunari bilan mashg'ul bo'lganlar va halol yo'l bilan rizqu ro'zlarini topganlar. Shu kasblari tufayli halol mehnat natijasida eng go'zal naqsh — Allohning barcha mavjudotlarning zohirida tajalliyisini ko'rganlar hamda Allohni qallda naqshlashni o'rganib, boshqalarga ham o'rgatib, Shoh Naqshband nomi bilan mashhur bo'ldilar. Jahonshumul Naqshbandiya yo'li ham Bahouddinning shu nomlaridan olingan.

Bahouddin Naqshband uylarida mol-mulk yo'q edi. G'aribona yashar edilar. U kishida xizmatkorlar bo'lmagan. U kishidan: "Nega xizmatkor yollamaysiz?" — deb so'raganlarida: "Qullik xo'jayinlik bilan mos kelmaydi!" — deb javob berganlar. Manbada bu tabarruk inson tomonidan aytilgan quyidagi ikki bayt keltirilgan:

Na maro mafrashu na mafrashkash,
Na g'ulomoni turku tirkashkash.
Hama shab chun sagoni kahdoni,
Sar ba dum ovaram ba jismi xush [1:85].

Mazmuni:

Menda na gilam boru na gilamni tozalovchi,
Na turk g'ulomiyu na suyanadigan kishi.
Boshini dumimga qo'ygan itlar kabi,
Tun bo'yi butun jismim xush.

Bu misralardan ko'rinadiki, Bahouddin, birinchidan, mol-mulk to'plashga mehr qo'ymaganlar. Bu ulug' zot faqat ehtiyojlari uchun zarur bo'lgan narsalarga ega bo'lganlar va shularga qanoat qilganlar. Shuning uchun ham bu mol-mulkka qarash va uning xizmatini qiladigan kishilarga muhtoj ham bo'lmaganlar. Itlar qanday o'z xo'jayiniga sadoqatli bo'lib, boshini dumiga qo'yib xizmat qilsa, u kishi ham haqiqiy bandalik maqomida bo'lib, ya'ni Allohgagina bo'ysunib, Allohning boshqa yaratganlariga muhabbat bilan qarab, Allohga tavakkal qilib, tunni sokin, xotirjam ibodat bilan o'tkazganlar. Bahouddin Naqshbandning "Birorta insonni ham qul qilish, xizmatkor qilish mumkin emas" degan g'oyalari insonparvarlik ruhida juda oliy, inson qadrini ulug'lovchi hikmatli so'zdir. Manbadagi bu dalillarni har bir

insonning bilishi, o'zi amal qilishi, ya'ni mol-mulkka muhabbat qo'ymasligi va boshqalarni ham halol mehnatga, qanoat qilib yashashga undashi aholimiz o'rtasida ma'naviy yuksalishga olib keladi.

Insonlarning farovon, barakali yashashi va zakovatli bo'lishida halol luqmaning o'rni kattaligini har bir shaxs bilishi, o'zi amal qilishi va boshqalarga targ'ib etishda Bahouddin Naqshband hayotidan misollar keltirishi yaxshi natija beradi. Chunki Bahouddin Naqshband halol luqmaga juda katta e'tibor berganlar. Bunga sabab bu ulug' zot insonga berilgan eng qimmatbaho ilohiy ne'mat bo'lgan vujudning barcha imkoniyatlaridan ezgulik, halollik yo'lida foydalanish uchun vujudga halol-u pok va ijobiy quvvatlar jamlanishi lozimligini his qilganlar, ko'ra olganlar va ustozlaridan bu mazmunda saboqlar olib, o'rganganlar.

Bahouddin Naqshbandga ruhiy ta'lim bergan ustozlari Buxoroyi Sharifning birinchi piri Xojayi Jahon nomi bilan mashhur Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni o'z shogirdlari Avliyoyi Kabirga yozgan "Vasiyatnoma" asarida "halol" masalasiga maxsus e'tibor berganlar. Bu asar "Odobi tariqat", "Risolai vasoyo" nomlari bilan ham ma'lum. Xojayi Jahon o'z asarlarida shogirdlariga o'git berib, halol rizq topishga va mehnatsevar bo'lishga undaydi. Risolada bu ma'noda quyidagi o'git yozilgan: "Halol yeginki, halol yaxshiliklarning kalitidir. Haromdan qochginki, Haq taolodan uzoq tushmagaysan", "Ertaga do'zax olovi kuydirmaydigan ishni qil va ibodatdan halovat topish uchun haloldan kiyn". Abdulxoliq G'ijduvoni bu risolasini Fazlulloh ibn Ro'zbexon Isfaxoniy 1509-yilda yozgan "Manoqibi Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni" asarida sharhlagan. Yuqoridagi o'gitlarni sharh etib, Ibn Ro'zbexon quyidagi ruboiyni keltiradi:

Zinhor, ki dur bosh az rizqi harom,
To tu dur naafti zi Xudovandi jahon.
Ro'zii halol qulfi dil bikushoyad,
Miftohi hamae chiz halol ast mudom [11:33].

Mazmuni:
Albatta, harom rizqdan uzoqda bo'l,
Shunda Xudodan uzoqlashmaysan.
Halol rizq qalb qulfini ochadi,
Chunki doimo barcha narsalarning kaliti haloldir.

Hazrat Azizon nomi bilan mashhur Buxoroi Sharifning to'rtinchi piri Xoja Ali Romitaniy Bahouddin Naqshbandning ustozlari edilar. Bahouddin: "Biz Hazrat Azizonning muridimiz", der edilar. Xoja Ali Romitaniydan "Risolai Hazrat Azizon" asari saqlangan. Bu risolada Hazrat Azizon inson kamolotining o'n shartini ko'rsatib bergan. Kamolotning o'ninchi sharti sifatida luqmani saqlash yozilgan. Hazrat Azizon luqmani saqlashning quyidagi asoslarini ko'rsatgan:

1. Halol rizq-ro'zi nasib etishini niyat qilish.
2. Halol luqma ogohlik bilan qilingan mehnat ila topilgan bo'lishi kerak. "Dil ba Yoru, dast ba kor" — "Qo'l mehnat bilan, qalb Yor — Alloh bilan" shiorining mohiyati ham shudir.
3. Luqmani iste'mol etishdan maqsad ibodatning mukammal bo'lishi, ya'ni halol rizq-ro'z topish uchun mehnat qilishga kuch-quvvat yig'ish, jamlash bo'lishi kerak. Nafsga qul bo'lib, luqmani iste'mol etish insonni g'aflatga yetaklaydi va u halol bo'lmaydi.
4. Halol-pok luqma isrof qilinmaydi.
5. Luqmani ogoh holatda, berilgan ne'matlarga shukr etib iste'mol qilish lozim.
6. Luqmani yaxshi kishilar bilan birga iste'mol etish. Yomon kishilar bilan hamtovoq bo'lmaslik kerak.
7. Taom pishirayotganda ogohlik, hushyorlik hamda Alloh zikri va shukrida, ne'matlar tafakkurida bo'lish lozim. Bo'lmasa, o'zini va boshqalarni ham g'aflatda qoldiradi.
8. Taomni pishirayotgan kishi tahoratli bo'lishi lozim. Xoja Xizr bir taomni yemabdilar va aytibdilar: "Xamir qorgan kishi tahoratsiz bo'lgan, bunday luqma bizga loyiq emas" [9; 39-b.].

Manbada shunday naql keltiriladiki, Bahouddin Naqshband bir kuni G'adiyutga borganlar. Bir darvesh taom keltiradi. Bahouddin: "Bu taomni yeyish bizga to'g'ri kelmaydi, negaki u g'azab ustida pishirilibdi, unni elashda va xamir qorishda kimdir g'azabda ekan", dedilar. Bahouddin kimki kapkirni qozonga qattiq ursa, o'sha qozondagi ovqatni yemas edilar va aytar edilar: "G'azab, ishtiyoqsizlik va g'aflat bilan qilingan har bir ishda xayr-u baraka bo'lmaydi, unga shayton va nafs ammora yo'l topgan bo'ladi. Demak, undan qanday yaxshi natija kutish mumkin?! Yaxshi amallar va go'zal ishlar binosining yuzaga kelishi halol taomga bog'liqdir. Agar u taom voqif holda yeyilsa, barcha ishlarda, xususan, namozda yaxshi natija hosil bo'ladi" [1; 87-b.].

Manbada keltirilgan yuqoridagi ma'lumotlar guvohlik beradiki, Muhammad ismi bilan tug'ilgan bu insonning Bahouddin, Shoh Naqshband, Balogardon nomlari bilan tanilishiga asosiy sabab uning vujudi, qalbi va ruhining ilohiy shaffof va musaffolidir. Bu darajaga yetishuvning asosi esa halol luqmaga e'tibor berganliklaridir. U kishi g'azab, ishtiyoqsizlik va g'aflat bilan pishirilgan taomni o'zlari ham yemas, shogirdlariga ham yeyishni taqiqlab qo'ygan edilar.

Bahouddin hayotidagi bu holatlarni tadqiq etganimizda insonning holati botinidagi, ya'ni ichidagi quvvatlarning sifatiga bog'liq ekan ma'lum bo'ladi. Inson o'z mehnati bilan halol topgan narsasini shukronalik bilan iste'mol qilganida ichidagi quvvatlarda sifat o'zgarishi bo'lib, ijobiylik xususiyatini egallaydi. Botindagi ijobiy sifatlar ta'sirida ijobiy niyat, ijobiy fikr va hissiyotlar tug'iladi. Bu ijobiy quvvatlar insonda ijobiy amallarga tomon g'ayrat va ishtiyoq hosil qiladi. G'azab, nafrat, ishyoqmaslik, g'aflat bilan pishirilgan narsalar esa inson botinida o'ziga uyg'un salbiy holatlarni hosil qilib, salbiy o'y-xayollarni tug'diradi. Bunday salbiy fikrlar salbiy ishtiyoq va g'ayratni tug'dirib, jamiyatga zarar keltiradi. Ayniqsa, g'aflat holati insonni tubanlik va tanazzulga yetaklaydi.

1909-yilda Nobel mukofotiga sazovor bo'lgan fizik, kimyogar va faylasuf olim Vilgelm Ostvald energetizm

nazariyasini asosladi. 1908-yilda "Naturfilosofiya" nomli monografiyasini chop etgan. Energetizm nazariyasida quvvatni vaqt va makonda mavjud bo'lgan eng umumiy substansiya deb qaraydi. Uning fikricha, moddiy olamdagi barcha narsalar turli xil quvvatlarning birlashuvining natijasidir. Bu ta'limotga asoslansak, inson jismi turli quvvatlardan tashkil topgan. Pok niyat, halol luqma iste'moli niyati, halol luqma, halol libos, halol makon, halol hamsuhbat ijobiy energiya bo'lib, inson vujudini ijobiy quvvat bilan kuchli qiladi. Chunki halol rizq halol mehnat asosida vujudga keladi. Harom luqma esa turli harom yo'llar bilan hosil etilganligi sababli g'azab, nafrat, jahl kabi salbiy quvvatlarga to'la bo'ladi. Ijobiy quvvatlar ijobiy fazilatlarni hosil qiladi, salbiy quvvatlar esa illatlarni tug'diradi. Energetizm ta'limoti valiyarning kamolotida halol luqma ijobiy ta'sirga ega ekanligini isbotlovchi ilmiy asosdir.

Tarixdagi eng buyuk 100 inson haqida Maykl Xart asarida yozilishicha, buyuklardan buyuk Muhammad s.a.v.dan keyin ikkinchi o'rinda turgan mashhur olim Isaak Nyutondir. U kashf etgan butun olam tortishish qonuni asosida ham ijobiy quvvatlar ijobiylikni, salbiy quvvatlar salbiylikni tortishini ilmiy dalillar asosida isbotlagan. Halollik rozilik asosida vujudga kelganligi tufayli ijobiy holatdir. Halol rizq barakaning manbaidir. Yaxshi tuproqqa yaxshi urug' sepilganda barakali hosil chiqqani kabi halol amallar natijasida farovon hayot vujudga keladi. Ronda Bern degan olim ham shu qonuniyatlarni tahlil etib, Nyutonning fikrlari asosli ekanligini yozgan [10]. Ijobiy quvvatlar asosi halollikda ekan, halollik insonlar o'rtasidagi ezgu munosabatning asosidir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bahouddin Naqshband hayoti va u kishining halol luqmaga oid fikrlaridan insonparvarlik tamoyillarini joriy etishda keng foydalanish juda yaxshi samara beradi. Bahouddin Naqshband kabi ulug' valiyarning hayot yo'llaridan misol keltirish va ibrat qilib ko'rsatishning ta'siri katta. Chunki xalqimiz bu ulug' insonlarni sevadi, e'zozlaydi va farzandlarining bu tabarruk insonlar kabi kamolga yetishini juda-juda istaydi.

Halollik haqidagi Bahouddin Naqshband ibratini va o'gitlari targ'ibotiga maxsus e'tibor berilsa, xalqimiz, millatimiz halol turmush tarziga tezroq erishishi mumkin:

- "Bahouddin Naqshband — halollik timsoli" mavzusida ma'naviy soatlar tashkil etish va ularni Bahouddin Naqshbandga oid bo'lgan zaruriy adabiyotlar bilan ta'minlash;
- yosh kelin-kuyovlar orasida maxsus darslar tashkil etish va ularga halol va haromni tushuntirish hamda bunga amal qilgan Bahouddin Naqshband kabi insonlar hayotidan misollar keltirish, u kishi kabi farzandlar ko'rish siri halollikda ekanligi g'oyasini singdirish;
- qaynonalar, yoshi ulug' oila a'zolarining oilada halol turmush tarzini joriy etishdagi vazifalarini tushuntirib, Bahouddin Naqshbandning hikmatli o'gitlaridan tayyorlangan tarqatma materiallar berish;
- yosh ota-onalarga "Halol luqma", "Halol libos", "Halol makon", "Halollikda baraka" kabi mavzularda ma'ruzalar tashkil etish;
- mahallalardagi "Nuroniylar", xotin-qizlar bilan ishlaydigan faollar, imom va otinoyilar, fuqarolarga tug'ilganlik va nikohlanganlik guvohnomasini beruvchi xodimlar orasida ham halol nikoh asoslari bo'yicha ma'ruzalar tashkil etish;
- maktabgacha ta'lim xodimlariga halol luqma iste'mol qilgan insonning vujudi sog'lom, aqli raso, zakovatli bo'lishi haqida maxsus o'quvlar tashkil etib, bu muassasalarda ovqatlanish jarayoni nazoratini kuchaytirish;
- bog'cha, maktab, kollej va oliy dargoh o'quvchi va talabalari orasida "Halollik mo'jizalari" rukni ostida suhbat va treninglar tashkil etish.

Umumiy xulosa qilib aytganda, Bahouddin Naqshband kabi valiysifat insonlarning dunyoga kelishida halol turmush tarzining o'rni juda katta. Halol luqma, halol vujud, halol libos, halol makon pokiza naslimizning asosi va insonparvarlik tamoyilining shakllanishiga yordam beruvchi vositadir. Bunga barcha komil-u barkamol insonlarning turmush tarzi dalildir. Xalqimiz Bahouddin Naqshband hayotini chuqur anglab, o'zlari halollikka amal qilib, halol turmush tarzini targ'ib etishsa, insonlarning farovon yashashiga imkon yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abul Muhsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali. *Maqomoti Xoja Bahouddin Naqshband* / forsiydan tarjimon, so'zboshi, izoh va lug'at muallifi Mahmud Hasaniy. – Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2019. – 335 b.
2. *Bahouddin Naqshband Buxoriy* / nashrga tayyorlovchi va izohlar muallifi Yo'ldosh Eshbek. – Qarshi: Nasaf, 2010. – 240 b.
3. *Bahouddin Naqshband (Manbalar tahlili)* / to'plab nashrga tayyorlovchi, maqola, izoh va sharhlar muallifi G. N. Navro'zova. – Toshkent: Sano-standart, 2019. – 256 b.
4. Bahouddin Naqshband. *Avrod* (to'ldirilgan qayta nashr) / maqola, izoh va sharhlar muallifi hamda tarjimon G. N. Navro'zova. – Toshkent: Sano-standart, 2019. – 112 b.
5. Buxoriy S. S. *Hazrat Bahouddin Naqshband (Dilda yor)*. – Toshkent: Buxoro; O'qituvchi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2007. – 120 b.
6. *Islom. Ensiklopediya: A–H* / Shayx Abdulaziz Mansur tahriri ostida. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2017. – 672 b.
7. Navro'zova G. *Naqshbandiya tasavvufiy ta'limoti va barkamol inson tarbiyasi*. – Toshkent: Fan, 2005. – 233 b.
8. Navro'zova G. N. *Naqshbandiya – kamolot yo'li*. – Toshkent: Fan, 2007. – 189 b.
9. Navro'zova G., Zoirov E. *Buxoroi sharifning yetti piri*. – Toshkent: Muharrir nashriyoti, 2018. – 72 b.
10. Bern R. *Kuch* / tarjimon M. Ubaydullayeva. – Toshkent: DAVR PRESS NMU, 2018. – 192 b.
11. Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni. *Asarlar* / so'zboshi, tarjima, lug'at va izohlar muallifi Mahmud Hasaniy. – Toshkent: O'zbekiston, 2003. – 128 b.